

Antonina Kłoskowska

"Sociological Theory : A Book of Readings", L. A. Coser, B. Rosenberg, New York 1957 : [recenzja]

Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 14/1, 172-174

1960

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ideologicznymi) Europy Zjednoczonej (W. Churchill), i komunizmu (Lenin, Stalin). Wreszcie autor charakteryzuje klimat opinii „wieku niepokoju” przez odrodzenie religii (C. E. M. Joad, K. Barth, J. Maritain), egzystencjalizm (Sartre) oraz stawia pytanie czy XX wiek to postęp czy rozkład (W. R. Inge, O. Spengler, C. Virgil Georghiu, A. Toynbee).

Powyższy przegląd tematyki, którą autor uważał za reprezentatywną dla poszczególnych „klimatów opinii”, pozwala się zorientować, jak wygląda konkretyzacja założeń „historii intelektu”. Niewątpliwie autor zestawia ze sobą najbardziej różnorodnie orientacje i stanowiska nie ustalając ich hierarchii i nie dokonując wartościowania. Praca jego budzi wiele obiekcji.

Nasuwa się tutaj zastrzeżenie płynące z trudności tkwiących w założeniu całej tej historii. Jest powszechnie wiadome, na jakie trudności napotyka historia poszczególnych rodzajów doktryn czy poglądów (np. filozofii, doktryn politycznych, nauki, czy w mniejszym może stopniu — poszczególnych dziedzin nauki). Jeżeli jednak w tych historiach cząstkowych, zwłaszcza o ile mają one pokazywać historyczny rozwój poglądów w jakimś uwarunkowaniu czynnikami społecznymi, napotyka się i tak na duże trudności, to w o ile wyższym stopniu dotyczy to takiej syntezy, jaką chce dać „historia intelektu”? Zarówno historyk doktryn politycznych, jak i historyk filozofii, czy historyk nauki może dyskutować z autorem, czy jego poglądy o poszczególnych teoriach i autorach są reprezentatywne dla poszczególnych „klimatów opinii”, o ile oczywiście dyskusyjną będą mogli bez nieporozumień posługiwać się tym terminem.

Jeżeli uznać, że każda historia jest pewną selekcją materiału, to trzeba przyznać, że kryteria selekcji w tak syntetycznej „historii intelektu” są bardziej płynne, niż w jakiegokolwiek innej historii, że w związku z tym bardzo wyraźnie rośnie rola badacza, jego światopoglądu, jego „wczucia” się w ów klimat — wymownym tego dowodem są rozważania „wieku niepokoju”, który w rzeczywistości jest wiekiem wielkich napięć ideologicznych. Czy rzeczywiście nadzieją na wyjście z impasu jest uznanie granic nauki i nawrót do idealizmu i do religii? Czy przez takie ujęcie „historia intelektu” może nam pomóc stać się wolnymi ludźmi (s. 14)? Dyskusja z autorem na te pytania byłaby, oczywiście, dyskusją światopoglądową — dlatego też wydaje się, że „historia intelektu” w ujęciu autora jest sama częścią „klimatu opinii”, że bierze czynny udział w starciach, jakie się tutaj obserwuje, a stopień zaangażowania się „historyka intelektu” w te zagadnienia jest zapewne tym wyższy, im bardziej aktualne zagadnienia porusza. Dotyczy to zwłaszcza „wieku niepokoju”, na który autor patrzy, szukając ratunku w idealizmie i religii. Na szczęście nie jest to jedyna perspektywa, którą widzi się coraz silniej w „klimacie opinii” naszego stulecia.

Jerzy Wróblewski

L. A. Coser, B. Rosenberg, *SOCIOLOGICAL THEORY. A Book of Readings*. New York 1957, Macmillan Company, ss. XIII, 578.

Wydana przez L. Cosera i B. Rosenberga książka nosi charakter wypisów i ma spełniać rolę podręcznika. Odbiega ona jednak pod pewnymi względami od publikacji tekstów, w jakie obfituje rynek wydawniczy w Ameryce. Wybór jest tu podyktowany określoną koncepcją metodologiczną wiążącą się z nowymi tendencjami manifestującymi się od niedawna w socjologii amerykańskiej. Koncepcja ta charakteryzuje się krytycyzmem wobec ograniczonego empiryzmu i naturalistyczno-matematyzującej postawy dominującej w amerykańskich badaniach socjologicznych powojennego okresu, podkreśla zaś potrzebę nawrotu do teorii, do generalizującego ujmowania problemów społecznych.

Przy wyborze tekstów autorzy sięgają do klasycznych pozycji socjologii XIX i XX w. Obok współczesnych socjologów starszego i młodszego pokolenia, jak Parsons, Mills, Sherif i Shils, czytelnik znajduje więc nazwiska Durkheima, Marksa, Spencera, Simmla, Tylora. W myśl intencji wydawców książka nie jest jednak ujęta jako publikacja z zakresu historii myśli społecznej. Kryterium wyboru stanowi często nie reprezentatywność wybranego tekstu dla całości teorii danego autora, ale adekwatność i nieprzemijająca aktualność ujęcia traktowanego przez niego problemu. Jednym ze znamienitych rysów książki jest właśnie przyświecające jej redaktorom przekonanie, że wiele istotnych i nie podważonych w uzasadniony sposób przez najnowsze badania prawd socjologicznych wypowiedzieli dawni mistrzowie, których teorie bywały lekceważone i niedoceniane w okresie powojennym.

Wiele uwagi poświęcają wydawcy m.in. Znanieckiemu. Mówiąc we wstępie o roli dzieła Thomasa i Znanieckiego, które zainicjowało doniosły zwrot w socjologii amerykańskiej po pierwszej wojnie światowej, stwierdzają w szczególności w związku z ich koncepcją faktu społecznego: „Fakt, że Thomas i Znaniecki mogli zająć tak zaawansowaną pozycję teoretyczną już w 1917 r., świadczy o ich wielkiej przenikliwości. Nie wszyscy ich koledzy dotąd zdolali dorównać im pod tym względem”. Wśród wybranych tekstów reprezentowane są dwa fragmenty z dzieł Znanieckiego, poświęcone subiektywnemu znaczeniu sytuacji społecznej oraz roli społecznej i społecznym kręgom. Ponadto wybór zawiera dokonane przez R. Mertona omówienie teorii Znanieckiego dotyczące roli społecznej uczonego.

Jeszcze jedną charakterystyczną cechą książki, odróżniającą ją od licznych podręcznikowych wypisów, jest zgrupowanie materiałów nie według dziedzin badań socjologicznych, do których się odnoszą, ale z punktu widzenia pojęć, które wydawcy uważają za podstawowe dla całości aktualnej wiedzy socjologicznej. W pierwszej części książki jako pojęcia o charakterze najogólniejszym występują: kultura, współoddziaływanie, kontrola społeczna, władza i autorytet oraz zwartość społeczna i konflikt. Druga część zawiera teksty odnoszące się do definicji sytuacji społecznej i roli, zaś trzecia część poświęcona jest pojęciom strukturalnym: grupom, klasie, pozycji społecznej (*status*) oraz ogólnie strukturze i funkcji. Zamyka książkę paragraf dotyczący socjologii wiedzy.

Można by polemizować z wydawcami na temat tego układu i zastanawiać się, czy uzasadnione jest umieszczenie zagadnienia kultury w dziale „pojęć ogólnych”, uwzględniającym w zasadzie pojęcie odnoszące się do procesów społecznych i czy słusznie pominięto w ogóle pojęcie osobowości społecznej ograniczając się do uwzględnienia w różnych kontekstach pojęcia roli. Każda systematyzacja pozostawia jednak pole do różnorodnych zastrzeżeń.

Inny potencjalny zarzut wobec książki może dotyczyć eklektyzmu, w większym stopniu niewątpliwie zagrażającego pracy gromadzącej teksty odnoszące się do podstawowych pojęć socjologii, aniżeli wyborom tekstów relacjonujących wąskie empiryczne badania zróżnicowanych nawet przedmiotów. Pomimo wspomnianych na początku niniejszej recenzji założeń doboru tekstów wydawcy nie uniknęli, a nie wydaje się także, aby chcieli całkowicie uniknąć, zaznaczenia różnic stanowisk uwzględnianych autorów. Wystarczy wspomnieć, że w rozdziale poświęconym wartości społecznej i konfliktowi zamieszczają oni m.in. fragmenty Durkheima, Malinowskiego, Marksa, Sorela i Simmla. W rozdziale poświęconym klasie społecznej obok trzech ustępów Marksa figuruje M. Weber, Veblen, Schumpeter, Lyndowie.

Aby eklektyzm książki nie działał dezorientująco, musi ona trafić do rąk czytelnika, który potrafi umieścić każdy z czytanych fragmentów nie tylko w kontekście roz-

woju jednolitej socjologicznej teorii — jak tego pragną wydawcy — lecz także w kontekście całości dzieła każdego z autorów. Nie jest to zadanie łatwe. Wydawcy są jednak tego świadomi, skoro podkreślają we wstępie, że publikacja ich nie ma służyć studentom do przygotowania się do egzaminów, lecz ma za zadanie zaznajomić ich (słuszniej może byłoby rzec: zachęcić do zaznajomienia) z rozległym dziedzictwem wiedzy, które powinno być podstawą ich własnej pracy w przyszłości.

Antonina Kłoskowska

Arnold Gehlen. Helmut Schelsky, Carl Jantke, Rene König, Herbert Kötter, Gerhard Mackenroth, Karl Heinz Pfeffer, Elisabeth Pfeil, Otto Stammer, SOZIOLOGIE. EIN LEHR- UND HANDBUCH ZUR MODERNEN GESELLSCHAFTSKUNDE. Wyd. 3 uzupełnione. Düsseldorf — Köln 1955, Eugen Diederichs Verlag.

Podręcznik ten, wydany pod redakcją A. Gehlena i H. Schelsky'ego, jest pracą zbiorową, w skład której weszło szereg oddzielnych rozpraw poświęconych różnym działom współczesnej socjologii. Nie jest to jakaś systematyczna praca syntetyzująca dotychczasowy dorobek w tej dziedzinie wiedzy. Jej zakres ograniczony został do pewnych tylko zagadnień, które znalazły szczególnie podatny grunt rozwoju w zachodnioniemieckim społeczeństwie. Pominięto natomiast z uwagi na niedostateczne dotychczas studia takie np. szeroko rozwinięte w innych krajach działy, jak socjologię wychowania, wiedzy, prawa, sztuki, kultury masowej, religii itd. Z drugiej strony nie uwzględniono także wykładu metod i technik badawczych, które, zdaniem wydawców, wymagają osobnych publikacji. Ponadto zgodnie z dyrektywami książki zaniechano ujęcia poruszanych problemów z punktu widzenia jakiejś jednej wszystko obejmującej teorii. Podejmowane dotychczas próby skonstruowania takiej teorii nie dały właściwych rezultatów i są, zdaniem autorów, w dalszym ciągu niemożliwe z uwagi na niedostateczny stan wiedzy.

Jaka jest zatem problematyka i konstrukcja książki? Całość składa się z dziewięciu rozpraw. Część z nich, a mianowicie artykuły R. Königa (Socjologia rodziny), H. Schelsky'ego (Socjologia przemysłu), H. Köttera (Socjologia wsi), E. Pfeil (Socjologia wielkich miast) i O. Stammera (Socjologia polityczna), dotyczy współczesnych stosunków społecznych i oparta jest w przeważającej mierze na obserwacjach i materiałach badawczych odnoszących się do społeczeństwa zachodnioniemieckiego. Artykuły te mają charakter wybitnie podręcznikowy i służą jako wprowadzenie do zasadniczej problematyki przedmiotu. W pierwszym z nich przedstawiono historyczny zarys rozwoju rodziny, charakter rodziny współczesnej, i dalsze jej tendencje rozwojowe. W drugim położono przede wszystkim nacisk na analizę powstałych w wyniku rewolucji przemysłowej nowych warstw produkujących i stosunków społecznych w ramach wielkiego przedsiębiorstwa przemysłowego. Artykuł poświęcony socjologii wsi omawia między innymi historyczne okresy rozwoju społeczności wiejskich, współczesną strukturę społeczno-ekonomiczną wsi i jej tendencje rozwojowe. Szkic z socjologii miasta analizuje kolejno takie zagadnienia, jak charakter życia wielkomiejskiego, anonimowość i izolację w stosunkach międzyludzkich, rodzinę i sąsiedztwo, kręgi znajomych, administracyjną i kościelną gminę miejską, warunki mieszkaniowe i planowanie przestrzenne miast. Wreszcie ostatnia z tych prac charakteryzuje współczesne ustroje polityczne, analizując istotę i różne formy demokracji, totalizmu, partii i systemów partyjnych, parlamentaryzmu i państwa partyjnego.

W pozostałych artykułach omówiono struktury społeczne ludów prymitywnych (A. Gehlen), teorię ludności (G. Mackenroth), cechy przedkapitalistycznego społeczeń-